

ВЛАДИМИР ТОДИЋ*
Управа за сарадњу са црквама и
верским заједницама

УДК 94(947.7):94(497.1+497.2)“19“

Прегледни рад
Примљен: 21.11.2017
Одобен: 12.01.2018
Страна: 75-91

МАКЕДОНИЈА У РЕГИОНАЛНИМ ПОЛИТИКАМА САВЕЗНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ И БУГАРСКЕ ДЕВЕДЕСЕТИХ ГОДИНА 20. ВЕКА

Сажетак: Рад се бави односима Савезне Републике Југославије и Бугарске са Македонијом након проглашења њене независности 1991. године. У уводном делу приказана је хронологија југословенско-бугарских односа у вези са македонским питањем у доба социјализма. Стварање независне Републике Македоније до њеног међународног признања (1991-1993. године) веома је утицало на ново регионално позиционирање свих околних држава, где је у великој мери постојала координација југословенске и грчке спољне политике. Са друге стране, Бугарска је била прва држава која је признала независност Македоније из спољнополитичких, идентитетских и безбедносних разлога, с обзиром на страх од ширења ратног пожара ка њеним границама. На основу рада види се да је међународна политика Македоније често била под утицајем и унутрашњих фактора. Такође, анализа указује и на незадовољство званичних кругова у Београду и Софији због немогућности утицаја на македонски државни врх у вези са распадом СФРЈ и национално-језичким питањима идентитета које је отварала Бугарска.

Кључне речи: Македонија, Бугарска, СРЈ, Милошевић, Глигоров, регионална политика

Македонско питање у односима социјалистичке Југославије и Народне Републике Бугарске

Након завршетка Другог светског рата отпочела је блиска сарадња социјалистичке Југославије са владом Отечественог фронта у Бугарској која је од септембра 1944. године окренула оријентацију државе на страну савезничке коалиције. Лидери две земље Јосип Броз Тито и Георги Димитров разматрали су и питање југословенско-бугарске федерације, која је, између осталог, требало да стави тачку на историјска и национална питања око Македоније. Влада Бугарске у то време признавала је постојање македонске нације, док је у Пиринској Македонији омогућила одржавање наставе, штампање књига и изда-

* vladimir.todic@vere.gov.rs

вање новина на македонском језику.¹ Десети пленум БРП² одржан августа 1946. године донео је одлуку о праву македонског народа да се уједини у своју федералну јединицу у оквиру Југославије. У Пиринској Македонији је децембра исте године одржан попис по којем је у том делу Бугарске живело око 160 хиљада Македонаца, тј. 64% укупног броја становника, док су се преостали изјаснили као Бугари или Помаци.³ Резолуција Информбироа 1948. године довела је до рedefиниције става бугарских комуниста у односу на македонско питање. Георги Димитров је јула 1948. године критиковао партијски врх и себе због „слепог поверења“ у југословенску политику преко које су „скопски учитељи и књижари водили антибугарску политику“. Бугарски партијски врх зауставио је „принудне процесе насилне македонизације“, али је оставио могућност да се становништво у Пиринској Македонији „слободно изјашњава о својој националности“.⁴ Јачање Стаљиновог притиска на Југославију огледао се и у неким концепцијама Информбироа за стварање уједињене Македоније, а током 1952. године бугарски министар спољних послова Владимир Поп-Томов оптуживао је југословенски врх за прозападну политику и по македонском питању.⁵

Отопљавање односа између СССР и Југославије након Стаљинове смрти утицали су и на убрзано побољшање југословенско-бугарских односа. Након смене простаљинистичког бугарског премијера Влка Червенкова, током априла 1956. године југословенска парламентарна делегација посетила је Софију први пут после осам година, а том приликом бугарско Народно собрање изразило је жељу да се опет успостави блиска сарадња „каква и треба да буде између братских социјалистичких држава“.⁶ Први секретар БКП Тодор Живков обавестио је југословенску делегацију да Бугарска наставља са „политиком Георги Димитрова према македонском питању“, да би децембра 1956. године нови попис у Пиринској Македонији показао да око 179 хиљада становника изјаснило као Македонци, а око 94 хиљаде као Бугари.⁷ Живков је током 1962. године донео одлуку да се промени политика према македонском питању након писма упућеног ЦК КПСС у којем је навео да „Скопље води денационализаторску политику“, односно да Југославија негира постојање Бугара у Македонији, да би на пленуму ЦК БКП марта 1963. године осудио дотадашњу пар-

¹ Петрановић, Бранко (1990): *Историја Југославије (1918-1988), књига III*, Нолит, Београд, стр. 191-192.

² Бугарска радничка партија (БРП), од краја 1948. године Бугарска комунистичка партија (БКП), прим. В.Т.

³ Калинова, Евгения (2010): Балканската политика на Бугарија – предизвикателствата от Запад и от Југ (1944-1989) у: *Изследвания по история на социализма в Бугарија*, Фондација „Фридрих Еберг“, Софија, стр. 718. У бугарској историографији доминантан је став о наметању македонског идентитета највећем броју становника Пиринске Македоније на попису 1946. године преко спровођења директиве из врха БРП.

⁴ Исто, стр. 722-723.

⁵ Исто, стр. 724.

⁶ Vogetić, Dragan, Kovačević, Slobodanka (2003): *Hronologija jugoslovenesko-bugarских odnosa 1878-2003*, Југоисток XXI, Београд, стр. 129-130.

⁷ Ангелов, Веселин (1996): Политиката на БКП по македонскиот въпрос (јули 1948 - 1956), *Исторически преглед*, № 5, Софија стр. 104-105.

тијску политику у Пиринској Македонији чије је целокупно становништво означено као „део бугарске нације“.⁸ Доласком на власт Леонида Брежњева Живков из Москве добијао савете да буде опрезан у отварању „македонске теме“ у билатералним односима са Југославијом. Македонски партијски лидер Крсте Црвенковски је 1967. године тражио од Живкова да призна постојање македонске нације у Пиринској Македонији што је шеф бугарске партије избегао.⁹ Влада СФРЈ уложила је почетком 1968. године промеморију бугарском амбасадору у Београду поводом обележавања дана „Санстефанске Бугарске“ где се „македонски народ приказивао као бугарски“, уз оцену да се тиме „потхрањују територијалне тежње према интегралним деловима Југославије“.¹⁰ Седмдесетих година владе две земље потписују неколико споразума о унапређењу привредне и културне сарадње, али без приближавања ставова око македонског питања. Живков је 1978. године понудио југословенској страни да се потпише споразум о неповредивости граница „без услова и одлагања“, али је југословенска влада одбацила бугарски предлог као покушај да „југословенска влада одустане од свог става да у Бугарској живи македонска национална мањина“.¹¹

Улога бугарске окупационе војске у Другом светском рату, војске Отечественог фронта у ослобађању Југославије као и устанак у Македонији били су 1981. године тема оштрог напада високог партијског функционера Светозара Вукмановића-Темпа на мемоаре члана Политбироа БКП Цоле Драгојчеве о чему је бугарска амбасада у Београду детаљно информисала званичну Софију.¹² Македонски научни ауторитети у исто време оптуживали су БКП да је „у свега четрдесет година четири-пет пута установљавала, мењала, обнављала свој курс и стратегију према македонском питању“.¹³ Посете Живкову од стране југословенског министра унутрашњих послова Станета Доланца 1983. године и председнице владе Милке Планинц годину дана касније нису донеле значајније помаке око питања македонске мањине у Бугарској и бугарске мањине у Југославији.¹⁴ Демонстрације на Косову, успон Слободана Милошевића, а посебно политичка, економска и социјална ситуација у СР Македонији били су често тема реферата чланова Политбироа ЦК БКП крајем осамдесетих година. На конгресу Савеза комуниста Македоније (СКМ) децембра 1989. године поново је отворено питање права македонске мањине у Пиринској Македонији, али и „непризнавања, асимилације и денационализације“ Македонаца у Албанији и Грчкој.¹⁵ Пад Годора Живкова и почетак демократ-

⁸ Калинова, 2010: 734-736.

⁹ Исто, стр. 740.

¹⁰ Архив Југославије, фонд СИВ-а 130, фасцикла 615, архивска јединица 169 (АЈ, 130-615-169)

¹¹ Vogetić, Kovačević, 2003: 129-130

¹² Интервју на Светозар Вукманович –Темпо, изљчено по Титоградската телевизија по повод спомените на Цола Драгојчева по македонскиј вџпрос Документален сборник *Македонскијт вџпрос в ђлгаро-југославскиџте одношения 1968-1989*, част 2, Софија 2012, стр. 167-172.

¹³ Милосавлевски, Славко (1997): *Дијалектика развоја македонске националне свести*, Службени лист СРЈ, Београд, стр. 36.

¹⁴ Vogetić, Kovačević, 2003:155-156.

¹⁵ Информација от К. Шаламанов, сџветник в ђлгарското посолство в Белград, за провежданието на 10. Конгрес на СК на Македония, част 2, Документален сборник *Македонскијт вџпрос в ђлгаро-југославскиџте одношения 1968-1989*, Софија 2012, стр. 597-600.

ске трансформације Бугарске није донео значајније новине у односима две земље, а све до распада Југославије њена дипломатија безуспешно је покушавала да утиче на бугарску страну око признања статуса македонске мањине. На састанку премијера Марковића и Луканова у Нишу 1990. године, још једном су избегнута су национална питања, а две земље договориле су развој економске сарадње.¹⁶

СРЈ и Бугарска у односу на проглашење независности Републике Македоније и њено међународно признање

Први вишестраначки избори у Македонији 1990. године показали су концепцијске разлике међу странкама у вези са позицијом ове републике у југословенској федерацији. Реформисани комунисти (СКМ-ПДП, касније СДСМ) залагали су се за очување Југославије на основу одлука АВНОЈ-а на принципу самосталности и равноправности република. Најјача опозициона партија ВМРО-ДПМНЕ Љупча Георгиевског била је за независну Македонију која има право да приступи конфедералној Југославији.¹⁷ Резултати гласања донели су релативну победу националистичке ВМРО-ДПМНЕ, али су кључни договори око формирања власти постигнути између вођа реформисаних комуниста Кире Глигорова и либерала Стојана Андова. Глигоров је у парламенту изабран за председника Македоније, Андов за председника парламента, да би у марту 1991. године била формирана експертска влада са челу са економистом и академиком Николом Кљусевом. Истовремено је консензусом свих парламентарних странака усвојена Декларација о суверености Социјалистичке Републике Македоније (СРМ) која је дефинисала кључне позиције републике у контексту распада југословенске државе.¹⁸ Македонски председник активно је учествовао заједно са председницима осталих југословенских република у преговорима око будућности Југославије. Глигоров је заједно са председником Председништва БиХ Изетбеговићем понудио компромисну платформу о „асиметричној конфедерацији“ због супростављених концепција политичких лидера Србије са једне и Хрватске и Словеније са друге стране, али она није прихваћена.

Мисије америчког државног секретара Џејмса Бејкера, као и „тројке“ из Европске заједнице (ЕЗ) предвођене луксембуршким министром спољних послова Жаком Посом у јуну 1991. године због једностраног проглашења независности Словеније и Хрватске отвориле су међународни дипломатски интервенционизам у циљу спречавања ратних сукоба у Југославији. Брионска де-

¹⁶ Банчев, Бисер (2008): Блгария и Югославската криза (1989-1995), *Анамнеза*, год. 3, кн. 3, Софија, стр. 167.

¹⁷ Георгиевски, Љупчо (2012): *Тоа сум јас*, Лекс легис, Велес, стр. 30-32.

¹⁸ Димитров, Ангел (2011): *Раждането на една нова држава. Република Македонија меѓу југославизма и национализма*, Академично издателство Проф. Марин Дринов, Софија, стр. 108. У Декларацији је истакнуто да ће се савезни закони примењивати на територији СРМ само уколико нису у колизији са републичким, али и да ће Македонија остварити „своја суверена права“ уколико односи и Југославији буду угрожавали позицију СРМ.

кларација под покровитељством ЕЗ из јула 1991. године о тромесечном мораторијуму на независност Словеније и Хрватске била је сигнал и за формално отварање питања независности Македоније. Киро Глигоров је у исто време посетио Турску, што је била његова прва посета иностранству од избора за председника СР Македоније.¹⁹ Македонско Собрање изгласало је референдум о независности након бурне скупштинске дебате августа 1991. године у којој су многи посланици ВМРО-ДПМНЕ заговарали „хрватски сценарио“ изласка из Југославије уз бојазан њиховог партијског шефа Љупча Георгијевог да „референдум можда и неће успети“. Након уверавања Глигорова да ће „независност бити изгласана у високом проценту“, парламент је прогласио одржавање референдума са три гласа против.²⁰ Непосредно пред почетак рада Арбитражне комисије у оквиру мировне конференције о Југославији у Хагу (Бадинтерова комисија), македонско руководство је почетком септембра 1991. године главном преговарачу ЕЗ Лорду Карингтону упутило меморандум о опстанку Југославије као уније независних држава са појединим федералним елементима, као и да би сарадња држава у оквиру Европске заједнице могла да послужи као модел нове југословенске интеграције.²¹

Македонију су на Хашкој конференцији представљали председник Киро Глигоров, члан Председништва СФРЈ Васил Тупурковски и министар спољних послова Денко Малевски. Глигоров је истакао да је без обзира на све потешкоће Југославија могућа као „заједница суверених република“, као и да је потребно моментално прекинути све војне активности. Председник Македоније посебно је нагласио да жели да има добре односе са свим суседима уз оцену да Скопље игра „активну улогу као фактор мира и стабилности на Балкану“.²² Дипломатска активност македонског руководства појачана је резултатима референдума о независности Републике Македоније одржаним 8. септембра 1991. године на којем се око 72% уписаних бирача позитивно изјаснило о проглашењу суверене и самосталне Македоније с правом да уђе у савез суверених држава Југославије.²³ Одмах након референдума македонски парламент усвојио је Декларацију о независности у којој је наглашена сувереност државе и њено право да самостално води спољну политику до међународног признања.²⁴ Доношење ове Декларације аутоматски је покренуло процедуру за усвајање новог Устава Македоније, као и Уставног закона за његово спровођење што је и изгласано у парламенту током новембра 1991. године. Уставом је Република Македонија дефинисана као „суверена, самостојна, демократска и социјална

¹⁹ Јанаковић, Зоран (2014): *Балкански троугао (I део)*, Завод за уџбенике, Београд, стр. 498.

²⁰ Подела живог меса, <https://www.slobodnaevropa.org/a/1045336.html>, (13.07.2017).

²¹ Marolov, Dejan (2013): *Republic of Macedonia Foreign Policy : Diplomacy in the Middle of the Balkans*, Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2013, pp.19-20

²² Исто, стр. 21.

²³ Митев, Оливер (2015), *Создавање на независна Република Македонија*, Универзитет „Гоце Делчев“ – Правен факултет, Штип. На референдуму право гласа имало је 1.495.807 грађана Македоније, а гласало је њих 1.132.981 односно 75,5% од укупно уписаних бирача. У односу на референдумско питање „За“ је гласало 1.079.308 гласача, односно 95,3%, а „Против“ 39.639 грађана тј. 3,5%. Преостали гласачки листићи били су неважећи.

²⁴ Детаљније у: Глигоров, Киро (2002), *Македонија е се што имаме*, Култура, Скопје.

држава“, настала на темељима Крушевске републике и АСНОМ-а, као „национална држава македонског народа у којој се обезбеђује потпуна грађанска равноправност и трајан суживот македонског народа са Албанцима, Турцима, Власима, Ромима и другима...“ Посланици ВМРО-ДПМНЕ на крају су одустали од захтева да се Македонија дефинише као држава македонског народа, док су представници албанских партија одбили да гласају, јер њихов предлог о уставним одредбама по којима су и Албанци конститутиван народ није добио подршку у Собрању.²⁵

Председништво Југославије, председник Србије Милошевић и врх ЈНА нису са одобравањем гледали на активности македонског руководства око осамостаљења и проглашења независности у контексту развоја ситуације на Хашкој конференцији. Након истека тромесечног мораторијума, Хрватска и Словенија прогласиле су независност почетком октобра 1991. године, да би непосредно након тога председавајући Конференције Лорд Карингтон предлагао признање дотадашњих федералних република. Милошевић је био против предлога „који су укидали Југославију као државу“.²⁶ Позиција Милошевића у преговорима додатно је отежана закључком Бадинтерове комисије да је „Југославија ушла у процес дисолуције“.²⁷ Македонија је истовремено донела одлуку о престанку слања регрута у ЈНА, чиме су затегнути односи са војним врхом и Председништвом Југославије док је проглашење новог Устава Македоније изазвало је жестоку реакцију власти у Србији. Потпредседник владе Србије Будимир Кошутић оптужио је Македонију да је изостављањем Срба из свог Устава ускратила њихова национална права и најавио да ће се „предузети све мере да се права српског народа у тој републици и остваре“.²⁸ Декларација о Југославији министара иностраних послова земаља ЕЗ од 17. децембра 1991. године и формално је отворила процес признавања независности бивших југословенских република које су прогласиле независност. Народно Собрање у Скопљу је два дана касније донело Декларацију за међународно признање Републике Македоније, а министар спољних послова Денко Малевски упутио је писмо председавајућем ЕЗ, холанском шефу дипломатије Хансу ван ден Бруку у којем је затражио признавање независности Македоније. Бадинтерова комисија је условила Македонију да хитно донесе уставни амандман о томе да Македонија нема територијалних претензија према земљама са којима се граничи, да би 11. јануара 1992. године усвојила став да Македонија испуњава услове за међународно признање и да назив „Македонија не може да подразумева територијалне аспирације према другој држави“.²⁹ ЕЗ је прихватила став Комисије

²⁵ 25 седница на Собранието на Република Македонија, <http://sobranie.mk/sessiondetails.aspx?sessionDetailsId=483d8a66-8015-47c1-a7c4-e7dbfed51338&Arhiva=true> (01.02.2017.)

²⁶ Јанаћковић, 2014: 500.

²⁷ Игрутиновић, Милан (2013):, Западна Европа и распад Југославије, *Зборник радова Грађански рат у Хрватској 1991-1995*, број 9, Београд, стр. 79-80.

²⁸ Министар у влади Србије за односе са иностранством Владислав Јовановић изјавио је доношење македонског Устава „демонстрација силе за циљевима који се тиме желе постићи“ (Јанаћковић, 2015: 501-502).

²⁹ Marolov, 2013:23.

15. јануара 1992. године. Италијански министар спољних послова Ђани де Микелис одмах након одлуке ЕЗ известио је јавност да ће одмах након признања независности Словеније и Хрватске бити покренут процес признања Македоније који је „одложен на краће време због захтева Грчке“.³⁰

Отварање процеса признања независности дотадашњих југословенских република знатно је ограничило могућности Милошевићеве спољне политике на коју је, упоредо са све снажнијим знацима о могућој међународној изолацији од стране ЕЗ и САД, утицала и нарастајућа ултранационалистичка опозиција предвођена Војиславом Шешелом. Руска спољна политика почетком деведесетих година све више је посматрала Балкан као „периферну зону утицаја“, а значајнија размимоилажења са Западом појавила су се тек у време рата у БиХ.³¹ Покушај званичног Београда да за своју политику добије подршку Кине завршен је без резултата, јер је ова земља априла 1992. године признала независност Словеније и Хрватске.³² Председник Србије је према Македонији од почетка 1992. године усклађивао политику у односу на ставове Грчке, којој је успело да пролонгирањем признања Македоније од стране САД и у земљама Европске заједнице придобије и Србију као међународно уздрманог регионалног савезника. Грчка дипломатија чврсто је стајала на становишту да не постоји никаква могућност признања Македоније под тим именом због тога што је по ставовима званичне Атине постојала „јасна претензија Скопља против грчке Егејске Македоније“.³³ Поједине идеје Милошевића о могућности укључивања БиХ и Македоније у нову југословенску заједницу показале су се без основа, па су од почетка 1992. године вођени преговори око одласка ЈНА са територије Македоније, у којима је непосредно учествовао и војни врх преко новог министра одбране Благоја Ацића. Након споразума Глигорова и Ацића ЈНА се повукла до краја марта 1992. године без значајнијих инцидената.³⁴ Након проглашење Савезне Републике Југославије (СРЈ), влада Милана Панића је у лето 1992. године предузела дипломатску иницијативу у региону која је за циљ имала и међусобно признање СРЈ и Републике Македоније на основу њихових уставних имена, што је наишло на суздржану реакцију Милошевића и савезног председника Ћосића који је изјавио да „Југославија неће признати Македонију“.³⁵

Међународна политика званичне Софије након 1990. године била је окренута европским интеграцијама па је будно пратила све правце деловања ЕЗ и САД на Балканском полуострву, посебно у време југословенске кризе. Након пада комунизма Бугарска је под утицајем САД посебно радила на хар-

³⁰ Мирчев, Димитар (2006), *Македонската надворешна политика*, Аз-Буки, Скопје, стр.53.

³¹ Јовановић, Мирослав (2012), *Срби и Руси 12-21. век (историја односа)*, Bookbridge, Београд, стр.231-232.

³² Арежина, Сања (2013), *Однос НР Кине са Југославијом и Србијом од 1977. до 2009. године*, Факултет политичких наука, Београд, стр. 209-211.

³³ Crnobrnja, Mihailo (1994), *The Yugoslav Drama*, Montreal: McGill-Queen's University Press, p. 27.

³⁴ Philips, John (2004): *Macedonia: Warlords and Rebels in the Balkans*, I.B.Tauris & Co Ltd, London, p.51. Припадници ВМРО-ДПМНЕ организовали су неколико протеста испред касарни ЈНА који су обустављени након упозорења председника Глигорова вођи ове партије Георгијевском.

³⁵ Marolov, Dejan (2015): The relations between Macedonia and Serbia in: *Romanian Journal of History and International Studies*, 2 (1). pp. 117-128.

монизацији односа са Турском, а посебно од краја 1991. године када је изабрана влада Филипа Димитрова, лидера коалиције Савеза демократских снага (СДС). С друге стране, потези Македоније око независности праћени су интензивно, јер је македонско питање за Софију било више од дипломатије – део националног, историјског и културног идентитета. Грчки шеф дипломатије Самарас је само дан након македонског референдума о независности предложио за Македонију име „Федерална Република Скопље“ док је заједно са премијером Мицотакисом убрзано радио на сарадњи Атине, Београда и Софије око тога. Међутим, бугарска реакција била је хитна и негативна. Министар спољних послова Влков обавестио је 10. септембра 1991. године у Москви шефа југословенске дипломатије Лончара да је грчки предлог за Бугарску неприхватљив.³⁶ Бугарски председник Жељо Желев је неколико дана касније обавестио македонског премијера Кљусева да његова земља „признаје вољу грађана Македоније“, док је председник Владе Бугарске Димитар Попов изашао са званичним ставом да „Бугарска и Македонија немају територијалне претензије једна према другој“.³⁷

Пред саму одлуку Бадинтерове комисије, нови бугарски министар спољних послова Стојан Ганев затражио је од италијанског колеге де Микелиса да се „Македонија не третира на различит начин од Словеније и Хрватске“, да би 12. јануара 1992. године у Атини изјавио да се Бугарска „не плаши територијалних претензија Македоније због Пиринске Македоније“.³⁸ Бугарска је била прва земља која је признала независност Македоније 15. јануара 1992. године и приликом те одлуке је одступила од званичног става ЕЗ. Бугарско Собрање је донело Декларацију о признању независности Словеније, Хрватске, БиХ и Македоније на основу предлога премијера Филипа Димитрова. Овај документ детаљно је формулисао заменик шефа дипломатије Стефан Тафров без знања одсутног министра Ганева, присталице потпуног усклађивања политике са ЕЗ.³⁹ Македонију је одмах затим признала и Турска, а после неколико месеци и Русија, захваљујући блиским везама Желева и Јељцина.⁴⁰ Грчки премијер Мицотакис је фебруара 1992. године упутио позив председницима Бугарске, Румуније и Србије за одржавање „мини-балканског“ самита о Македонији, али је Бугарска била изричито против тога. Грчка је успешно блокирала признање Македоније под њеним уставним именом, да би децембра 1992. године одлуком Самита ЕЗ у Единбургу то питање било пребачено у УН. Резолуцијом Генералне скупштине УН априла 1993. године Македонија је призната као 181. независна држава под именом Бивша Југословенска Република Македонија

³⁶ Банчев, Бисер (2009), *България и Югославската криза (1989-1995)*, Универзитетско издавателство „Свети Климент Охридски“, Софија, стр. 72.

³⁷ Исто, стр. 74.

³⁸ Исто, стр. 97.

³⁹ Исто, стр. 98-101. Занимљиво да је Тафров, иначе близак сарадник председника Желева, припремио декларацију у време одржавања другог круга председничких избора где су изједначену битку водили Желев (СДС) и Влканов (БСП). Због сукоба са Ганевом Тафров је убрзо постављен за амбасадора у Италији.

⁴⁰ Katsikas, Stefanos (2011), *Negotiating Diplomacy in the New Europe: Foreign Policy in Post-communist Bulgaria*, I.B. Taurus – London, New York, pp. 44-45

(Former Yugoslav Republic of Macedonia – FYRM).⁴¹ Одлука УН отворила је пут успостављању пуних дипломатских односа између Бугарске и Македоније у децембру 1993. године након посете премијера Бранка Црвенковског Софији.⁴² Грчка и Македонија потписале су акт о међусобном признању септембра 1995. године којим се званично Скопље обавезало да ће променити ознаке на државној застави („Сунце Вергине“) и делове устава због „могућег иредентистичког деловања“.⁴³

Македонија и балканске иницијативе за сарадњу (1994-1998)

Неуспех Венс-Овеновог плана за БиХ и споразум Изетбеговић-Туђман из 1994. године уз директно посредовање САД утицали су на одлуку Слободана Милошевића да изврши додатан притисак на руководство Републике Српске око постизања мировног споразума. С друге стране, Грчка је покренула значајније иницијативе у региону да би се у међународним организацијама иницирале одлуке о укидању санкција СРЈ. За разлику од Албаније и Турске које су подржавале политику санкција и биле заговорнице ваздушних напада на положаје војске Републике Српске, Бугарска је опрезно подржавала иницијативе из Атине пре свега због економске штете услед блокаде Југославије. Бугарска није била спремна да подржи предлог турског председника Демирела из фебруара 1994. године о међународној интервенцији на простору бивше Југославије. Министри спољних послова СРЈ и Бугарске Владислав Јовановић и Станислав Даскалов сложили су се на састанку у Софији априла 1994. године да обе земље трпе велику штету услед ембарга међународне заједнице уз оцену „да га треба укинути након успостављања мира у БиХ“.⁴⁴ Након пада владе Филипа Димитрова децембра 1992. године ојачала је позиција председника Желева који је у односу на Димитрова имао суздржанији однос према званичној Анкари, али без озбиљнијих супростављања. Бугарска је развијала билатералне односе преко уговора о пријатељству и сарадњи (Турска, Албанија, Румунија, Грчка) уз спремност да се такви уговори потпишу са свим државама насталим распадом СФРЈ „када се за то створе услови“.⁴⁵ С друге стране, македонски председник Глигоров одржавао је добре односе са Турском, која је у Македонији видела савезника у односу на званичну Атину. Грчка је фебруара 1994. године увела санкције Македонији па је Турска утицала на склапање споразум о економском коридору Драч-Варна. Анкара и Скопље договорили су током 1994. године кредит у висини од 25 милиона долара, као и значајнију помоћ Македонији у храни.⁴⁶

⁴¹ Митев, 2015:75.

⁴² Ђукић, Срећко (2013): *Бугарски кадрил: Балканизација Балкана*, Службени гласник, Београд, стр. 77-81.

⁴³ Jeffries, Ian (2003): *The Former Yugoslavia at the Turn of the Twenty-First Century: A Guide to the Economies in Transition*, London: Routledge, p. 240

⁴⁴ Vogetić, Kovačević, 2003: 186-187.

⁴⁵ Ђукић, 2013: 194.

⁴⁶ Gangloff, Silvie (2001): The relations between Turkey and Macedonia: The incoherencies of a political partnership, *Turkish Review of Balkan Studies*, pp. 37-41. Током грчке блокаде 1993. године Турска је снабдевала Македонију горивом.

Председник Глигоров, суочен са грчком блокадом и нерешеним односом са СРЈ, посетио је децембра 1994. године Софију на позив бугарског шефа државе Желева. Премијер Беров одбио је да се сретне са Глигоровом, јер влада Бугарске није била консултована око ове посете. Македонски председник одбио је потписивање економских споразума због бугарског предлога о „потписивању на званичним језицима“, односно тражио је да се потписују на „македонском и бугарском језику“. ⁴⁷ Истовремено је Милошевић посетио грчког премијера Папандреуа у Атини и поновио да СРЈ и Грчка имају о свим главним питањима на Балкану „идентична или врло слична гледишта“. Председник Србије је након посете Грчкој у изјави за CNN рекао да ће Југославија „лако признати Македонију, пошто она реши свој проблем са Атином“. ⁴⁸ Амбасада СРЈ у Софији известила је Београд о разговорима са утицајним Македонцима из Бугарске који су од тражили активнију улогу Србије уз уверавања да би македонска влада била задовољна уколико би „Слободан Милошевић гарантовао садашњу границу са Македонијом и признао постојање Македоније и Македонаца“. ⁴⁹

Све јаснији крај рата у БиХ активирао је могућност југословенско-македонског договора о успостављању дипломатских односа. Македонски председник Глигоров је септембра 1995. године након постизања споразума са Грчком послао поруку председнику Србије о потреби одржавања хитног састанка. Милошевић је прихватио предлог, а састанак је одржан 2. октобра у Добановцима. Сусрету двојице председника присуствовао је и министар спољних послова Милан Милутиновић, а обе стране оцениле су разговоре као „веома успешне“. Глигоров је нешто касније изјавио да је било потребно „само 20 минута да се договоре о потреби међусобног признања“ и да је на питање под којим именом ће СРЈ признати Македонију Милошевић рекао да „не можемо сада да измишљамо име за државу са којом смо живели седамдесет година“. ⁵⁰ Само дан након посете Београду, на Глигорова је непознати починилац извршио атентат, а македонски председник био је тешко рањен. По налогу Милошевића тим неурохирурга и анестезиолога из Клиничког центра Србије отпутовао је хитно у Скопље, где је са македонским колегама извршио успешну операцију након које је Глигоров био ван животне опасности. Влада СРЈ придружила се међународној осуди атентата на македонског председника уз оцену да до „злочиначког акта долази у тренутку када процес стабилизације на Балкану почиње да даје конкретне резултате“. ⁵¹ Потписивање Дејтонског мировног споразума интензивирало је дипломатске, привредне и културне везе између Београда и Скопља па су шефови дипломатија Милан Милутиновић и Љубомир Фрчкоски априла 1996. године у Београду потписали споразум о успостављању дипломатских односа. Одлука југословенских власти да призна

⁴⁷ Ђукић, 2013: 181-182. Глигоров је приликом посете изјавио да у Македонији живи „око 3000 Бугара“, док је Желев рекао да у Бугарској живи „око 7000 Македонаца од којих највећи број признаје бугарски као матерњи језик“.

⁴⁸ Јанаћковић, 2014: 528-529.

⁴⁹ Ђукић, 2013: 189.

⁵⁰ Јанаћковић, 2014: 49.

⁵¹ Исто, стр. 52.

Републику Македонију под њеним уставним именом наишла је на жестоке критике грчке владе, опозиције и медија. Представник грчког министарства спољних послова Костас Бикас рекао је да одлука СРЈ „не доприноси стабилности у региону и не може се сматрати пријатељским гестом према Грчкој“. С друге стране, влада Бугарске на челу са премијером Жаном Виденовом поздравила је „успостављање дипломатских односа СРЈ и Македоније“.⁵²

Југословенско-бугарски односи значајно су напредовали током 1995-1996. године ослањајући се на „социјалистички троугао“ владајућих партија у Србији, Бугарској и Грчкој - СПС, БСП и ПАСОК-а. Посета бугарског премијера Виденова Београду почетком 1996. године била је део плана Софије о стратешкој сарадњи са Грчком, СРЈ и Румунијом у региону, што је уз захтев Бугарске за пријем у ЕУ и потписани споразум о Партнерству за мир требало да означи почетак балансиранијег деловања Софије у односу на ЕУ и Русију.⁵³ С друге стране, Милошевић је желео да јачањем веза са социјалистичким владама у Бугарској и Грчкој, као и успостављањем званичних односа са Македонијом ојача позицију СРЈ у односу на Албанију и Турску, али и да добије што ширу међународну подршку око све заостренијег „косовског питања“. Односи Бугарске и Македоније били су у фази стагнације услед чврстог става Софије о непризнавању македонске нације и македонског језика. Посета Македонији бугарског шефа дипломатије Георгија Пиринског одложена је априла 1996. године након изјаве његовог македонског колеге Фрчкоског о македонској националној мањини у Бугарској „које нико нема право да се одрекне.“⁵⁴ У обраћању македонском Собрању децембра 1996. године Киро Глигоров је посебно нагласио да у у односима са Бугарском постоје „познате негативне тенденције у односу на самобитност македонске нације, културе и језика, које су супротне интересима обе земље и народа“. Председник Македоније истакао је потребу да се, у оквиру безбедносне политике, приступањем Партнерству за мир начини први корак ка учлањењу у НАТО.⁵⁵

Период од 1996-1998 године представља почетак балканске мултилатералне сарадње преко Конференције о стабилности, безбедности и сарадњи земаља Југоисточне Европе (КСБС). Ова Конференција представљала је наставак сарадње балканских земаља из 80-тих година и, за разлику од неких других иницијатива под утицајем ЕУ и САД (Процес из Роајомона, СЕЦИ), била је аутономна. У главном граду Бугарске је јула 1996. године одржан први састанак министара спољних послова балканских земаља којем, на захтев Грчке, није присуствовао представник Македоније. Усвојена је „Софијска декларација“ која је нагласила потребу унапређења односа у региону и развоја привредне и културне сарадње.⁵⁶ Следеће године на Криту одржан је састанак на нивоу

⁵² Исто, стр.100-101.

⁵³ Katsikas, Stefanos (2010): Accession into the Euro-Atlantic Institutions. Effects on Bulgaria's Balkan Policy(ies), in: *Bulgaria and Europe: Shifting Identities*, London : Anthem Press. 2010, pp. 149-150.

⁵⁴ Ђукић, Срећко (2015): *Бугарски кадрил. Нови крсташки на Балкану*, Службени гласник, Београд, стр. 80-81.

⁵⁵ Јанаћковић, 2014: 221-222.

⁵⁶ Lopandić, Duško, Kronja, Jasminka (2010): *Regionalne inicijative i multilateralna saradnja na Balkanu*, Evropski pokret Srbija, Beograd, str.60

председника и премијера држава који је по свом значају представљао врхунац регионалне сарадње до краја 90-тих година. Отпочео је југословенско-албански дијалог сусретом Милошевића и албанског премијера Фатоса Наноа, док су премијери Грчке и Турске разматрали безбедносна питања у Егејском мору. Председници Милошевић и Глигоров сагласили су се на Криту да сарадња две земље иде узлазном линијом посебно у економској размени, али културној сарадњи.⁵⁷ Ескалација кризе на Косову утицала је да се на састанку у Истанбулу јула 1998. године Турска, Албанија, Грчка, Румунија и Бугарска усвоје посебну „декларацију на маргинама састанка“ у којој је истакнута „дубока забринутост“ са предлогом мера за решење оружаних сукоба. Југославенска страна је у овом случају издвојила мишљење.⁵⁸

Победа кандидата СДС Петра Стојанова на председничким изборима у Бугарској у јесен 1996. године изазвала је кризу власти БСП и ванредне парламентарне изборе почетком 1997. године након великих демонстрација широм Бугарске. Нова победа СДС довела је до формирања владе Ивана Костова која је заузела чврсту евроатлантску позицију са циљем што бржег укључења у ЕУ и НАТО. У регионалној политици између 1997-1999. године Бугарска је посебно развијала односе са Турском и Румунијом, са којом је делила сличну спољнополитичку и безбедносну оријентацију. Председници Румуније, Бугарске и Турске - Константинеску, Стојанов и Демирел одржавали су самите на годишњем нивоу на којима се најчешће разматрала сарадња у Црноморском региону као и борба против тероризма и организоване трговине наркотицима, да би марта 1999. године тројица председника подржала напад НАТО на СРЈ као „средство за решење косовске кризе“.⁵⁹

Криза на Косову. Декларација Костов-Георгијевски (1998-1999)

Погоршање безбедносне ситуације на Косову почетком 1998. године истовремено је пратила појачана активност званичника САД на Балкану, као и значајнија дипломатска и безбедносна координација Македоније и Бугарске са НАТО и ЕУ. Председник Бугарске Стојанов фебруара 1998. године отпутовао је у званичну посету САД где је са председником Клинтонот потписао документ о партнерству за „ново доба“. Том приликом, Клинтон је подржао захтев Стојанова о што бржем укључивању Бугарске у НАТО. Током 1998. године премијер Костов је у оквиру радне посете САД имао састанке са водећим људима инвестиционе банке „Мерил Линч“, а супруга америчког председника Хилари Клинтон у Софији је крајем те године присуствовала међународној конференцији о положају жена у Југоисточној Европи.⁶⁰ Бугарска министарка спољних послова Надежда Михајлова подржавала је све снажнији став САД и

⁵⁷ Јанаћковић, 2014: 313-314. Глигоров је захвалио Милошевићу за дозволу посете македонске делегације манастиру Прохору Пчињском као и полагање венаца на спомен обележје АСНОМ-а.

⁵⁸ Исто, стр. 61-62.

⁵⁹ Николова, Танија (2012): *Речник на политическите партии в България (1989-2009)*, Парадигма, Софија, стр. 138-144.

⁶⁰ Николова, 2012: 145-151.

ЕУ да Косово није само унутрашње питање Србије због „људских права Албанаца“. Михајлова је на састанку са Милошевићем и југословенским колегом Живадином Јовановићем марта 1998. године обавестила своје домаћине да су све балканске земље подржале страну посредовање око решења кризе на Косову, што је за југословенску страну било неприхватљиво.⁶¹

У Македонији се са великом пажњом и забринутошћу посматрала ескалација оружане побуне ОВК током 1998. године. Влада премијера Бранка Црвенковског одлучила се за интензивнију сарадњу са НАТО, имајући у виду постојећу мисију UNPREDEP у Македонији састављеној претежно од америчких војника.⁶² Генерални секретар НАТО Хавијер Солана је фебруара 1998. године оценио као „веома позитивне“ иницијативе Македоније за формирање Центра за мировне вежбе на Криволаку и „мировних јединица за Косово“, заједно са Албанијом, Бугарском и Грчком.⁶³ Углавном под притиском протестних скупова Албанаца у Тетову, Скопљу и Дебру министарство спољних послова Македоније затражило је „што хитнији почетак разговора југословенских власти и албанског политичког фактора“ чиме је промењена дотадашња званична, суздржана позиција у односу на кризу на Косову.⁶⁴ Победа коалиције ВМРО-ДПМНЕ и Демократска алтернатива на парламентарним изборима новембра 1998. године омогућила је интензивирање односа Македоније са САД и НАТО, али и отворила процес споразумевања са Бугарском. Нови македонски премијер Љупчо Георгијевски почетком фебруара 1999. године боравио је у званичној посети САД где је са државним секретаром Медлин Олбрајт и секретаром за одбрану Вилијамом Коеном разговарао о „војној претњи на Косову“. Георгијевски је након састанака истакао да се „отвара потреба за потпуно новим споразумом са НАТО у циљу гарантовања безбедности Македоније“.⁶⁵

Власт у Софији желела је да са новом македонском владом реши отворена билатерална питања, али да тиме уклони и препреке да постане кандидат за чланство у НАТО. На неформалном састанку у Загребу почетком 1999. године премијери Бугарске и Македоније Иван Костов и Љупчо Георгијевски иницијали су званичан састанак на највишем нивоу у најхитнијем року. Посету македонског премијера Софији детаљно су припремили министри спољних послова Александар Димитров и Надежда Михајлова уз кључну улогу њеног заменика Марина Рајкова. Костов и Георгијевски су 22. фебруара 1999. године потписали Заједничку декларацију о решавању спорних питања и хармонизацији односа између Бугарске и Македоније. Председник Глигоров и опозициони СДСМ били су против одлуке Георгијевског да се декларација потпише коришћењем формулација „македонски језик, сагласно Уставу Републике Македоније“ и „бугарски језик, сагласно Уставу Републике Бугарске“ оценивши да се тиме и даље од стране Софије не признаје македонски језик. Посебно

⁶¹ Bogetić, Kovačević, 2003: 212.

⁶² UNPREDEP је представљала обновљену мисију мировних снага UNPROFOR у Македонији, установљену одлуком УН марта 1995. године (прим. В.Т).

⁶³ Јанаћковић, 2014: 355.

⁶⁴ Исто, стр.368.

⁶⁵ Јанаћковић, Зоран (2014): *Балкански троугао (II део)*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, стр. 31.

незадовољство у Скопљу изазвала је одлука Георгијевског да се Република Македонија фактички одрекне македонске мањине у Бугарској, што се у круговима опозиције тумачило и као кршење Устава Македоније. Чланови ОМО „Илинден“, непризнате политичке организације Македонаца у Бугарској, огорчено су одбацили споразум премијера две земље као „акт усмерен против националних интереса“. ⁶⁶ Иначе, „језичка формулација“ у декларацији била је део билатералних иницијатива Бугарске још од 1995. године, док је овим међудржавним документом Бугарска признала да је македонски језик „у употреби“ на територији Македоније. Заменик америчког државног секретара Строб Талбот у интервјуу бугарској државној телевизији открио је да су амерички амбасадори у Софији и Скопљу Боулен и Хил „учествовали у преговорима“, што наводи на јасан закључак да су заслужни за „компромисну“ формулацију у декларацији. ⁶⁷ Споразум између две земље у општим дефиницијама се односио и на снажнију економску размену, инфраструктурне пројекте у области саобраћаја и успоставу медијске сарадње. ⁶⁸ Након састанка Костова и Георгијевског бугарска страна саопштила је да ће у склопу војне сарадње Македонији бити испоручено 150 тенкова, а да ће се македонски војни официри школовати на Војној академији „Раковски“ у Софији. ⁶⁹

У Бугарској су током 1998. године опозициона БСП и грађанска интелигенција све снажније захтевали од премијера Костова да се око косовске кризе у војно-безбедносном смислу држи неутрално, али је већина посланика у Собрању октобра 1998. године подржала предлог владе око блиске сарадње са НАТО. Почетак агресије НАТО на Југославију Бугарску је довео у позицију да истовремено показује солидарност са политиком САД и њених савезница, али да се држи што даље од оружаних конфликта. ⁷⁰ Током априла 1999. године Бугарска је постала кандидат за чланство у НАТО, док је истовремено кабинет Ивана Костова са НАТО потписао споразум о коришћењу ваздушног простора Бугарске за извођење напада на СРЈ, што је наишло на осуду већине грађана Бугарске и демонстрације. ⁷¹ Влада Бугарске није донела одлуку о повлачењу амбасадора Ивајла Трифонова из Београда остајући на становишту да је и у току ратних операција потребно одржавати дипломатске односе, док је истовремено у амбасади СРЈ у Софији боравио Срећко Ђукић, отправник послова. Ђукић је у интервјуу „Думи“, страначком гласилу БСП, априла 1999. године изјавио да у „политичком и правном смислу политика владе Бугарске представља саучесништво у агресији на СРЈ“, али је истовремено изразио захвалност „бугарском народу за подршку и осуду варварске агресије“. ⁷²

⁶⁶ Исто, стр. 35.

⁶⁷ Одношенията между България и Македония след потписването на Съвместната декларация на 22 февруари 1999, http://www.omda.bg/public/bulg/news/archcoment/Bulg_Mac.htm, (15.07.2017).

⁶⁸ Група аутора (2008): *Българската политика спрямо Република Македония*. Препоръки за развитието на добросъседски отношения след приемането на България в ЕС в контекста на разширението на ЕС и НАТО в Западните Балкани, София, стр. 25-27.

⁶⁹ Јанаћковић, *Балкански троугао (Идео)*, стр. 36.

⁷⁰ Николова, 2012: 151.

⁷¹ Проданов, Васил; Тодоров, Антоний; Аврамов, Йосиф; Иванова, Ваня (2009): *Българският парламент и преходът*, Сiela, София, стр. 354.

⁷² Не разбираме зашто се вкључвате в агресијата, *Дума*, 23.04.1999., стр.3.

С друге стране, власт у Македонији је током агресије НАТО на СРЈ показала потпуну кооперативност према свим плановима ове војне алијансе, од смештаја албанских избеглица са Косова до активности на сузбијању антиратних протеста који су у јавности снажно уздрмали позицију премијера Гергијевског. Југословенски амбасадор у Скопљу Зоран Јанаћковић у саопштењу за јавност крајем марта 1999. године захвалио је „огромном броју грађана Републике Македоније“, као и политичким партијама, удружењима, интелектуалцима и спортистима који су „осудили бруталну и ничим изазвану НАТО агресију“. ⁷³ Током априла 1999. године у македонским медијима појавили су се текстови о могућој копненој интервенцији НАТО, а вођа СДСМ Бранко Црвенковски оптужио је власт у Македонији да је „већ прећутно дала сагласност за коришћење простора Македоније за копнени напад с обзиром да НАТО није тражио никакву дозволу“. ⁷⁴ Каснија сведочења Љупча Георгијевског потврђују да је приликом посете Вашингтону маја 1999. године био сагласан са предлогом Медлин Олбрајт о евентуалној употреби копнених снага НАТО против СРЈ са простора Македоније. ⁷⁵ У исто време генерални секретар НАТО Солана је захвалио Македонији за „конструктивну улогу“ уз обећање да ће јој „НАТО помоћи колико може“, док је супруга председника САД Хилари Клинтон обишла избеглички камп у Стенковцу и интересовала се за могућност организовања наставе за албанску децу. ⁷⁶

Прихватањем плана Ахтисари-Черномирдин и потписивањем Кумановског споразума јуна 1999. године окончане су ратне операције НАТО. На одлуку Милошевића највероватније је утицало то што се мировним планом Косово стављало под непосредну управу УН (разлика у односу на предлог споразума из Рамбујеа који је давао мандат НАТО), али и реалан наставак разарања земље са несагледивим последицама у случају одбијања плана. ⁷⁷ Званичници ЕУ и САД захвалили су властима Македоније и Бугарске на помоћи око „успешног завршетку кризе на Косову“. Након доношења Резолуције 1244 у УН Европска унија је покренула Пакт за стабилност у Југоисточној Европи који је требало да помогне у економској обнови, побољшању безбедности и демократизацији региона. СРЈ и њен председник Милошевић стављени су у нову међународну изолацију, док је црногорски председник Мило Ђукановић од јуна 1999. године водио „алтернативну“ спољну политику уз пуну подршку САД и ЕУ. Ђукановић је јуна 1999. године на састанцима са одлазећим председником Македоније Глигоровом у Подгорици и бугарским колегом Стојановом у Софији изразио потпуну спремност да учествује у свим регионалним иницијативама. Победа Војислава Коштунице на председничким изборима 2000. године отворила је нову фазу у односима са Бугарском и Македонијом у контексту нове регионалне политике Савезне Републике Југославије.

⁷³ Јанаћковић, *Балкански троугао (II део)*, стр. 57

⁷⁴ Исто, стр. 77.

⁷⁵ Георгиевски, 2012: 115-121.

⁷⁶ Јанаћковић, *Балкански троугао (II део)*, стр. 107.

⁷⁷ Антонић, Слободан (2015): *Још није готово. Милошевић*, Vukotić Media, Београд, стр. 304.

Литература:

А. Извори

1. Arhiv Jugoslavije, fond SIV-a 130, fascikla 615, arhivska jedinica 169
2. Документален сборник *Македонският въпрос в българо-югославските отношения 1968-1989*, част 2, София 2012
3. 25 седница на Собранието на Република Македонија,
<http://sobranie.mk/sessiondetails.nspx?sessionDetailsId=483d8a66-8015-47c1-a7c4-e7dbfcd51338&Arhiva=true>

Б. Монографије и чланци

1. Antonić, Slobodan (2015): *Još nije gotovo. Milošević*, Vukotić Media, Beograd
2. Ангелов, Веселин (1996): Политиката на БКП по македонскиот въпрос (јули 1948 - 1956), *Исторически преглед*, София
3. Arežina, Sanja (2013): *Odnos NR Kine sa Jugoslavijom i Srbijom od 1977. do 2009. godine*, Fakultet političkih nauka, Beograd
4. Банчев, Бисер (2009): *България и Югославската криза (1989-1995)*, Универзитетско издавателство „Свети Климент Охридски“, София
5. Bogetić, Dragan; Kovačević, Slobodanka (2003): *Hronologija jugoslovensko-bugarskih odnosa 1878-2003*, Jugoistok XXI, Beograd
6. Снобнрња, Мило (1994): *The Yugoslav Drama*, Montreal: McGill-Queen's University Press
7. Gangloff, Silvie (2001): *The relations between Turkey and Macedonia: The incoherencies of a political partnership*, Turkish Review of Balkan Studies
8. Георгиевски, Љупчо (2012): *Тоа сум јас*, Лекс легис, Велес
9. Група аутора (2008): *Българската политика спрема Република Македонија*, София
10. Димитров, Ангел (2011): *Раждането на една нова држава. Република Македонија меѓу југославијата и национализмот*, Академично издаателство Проф. Марин Дринов, София
11. Đukić, Srećko (2013): *Bugarski kadril: Balkanizacija Balkana*, Službeni glasnik, Beograd
12. Đukić, Srećko (2015): *Bugarski kadril: Novi krstaši na Balkanu*, Službeni glasnik, Beograd
13. Igrutinović, Milan (2013): *Zapadna Evropa i raspad Jugoslavije, Zbornik radova Građanski rat u Hrvatskoj 1991-1995*, broj 9, Beograd
14. Janačković, Zoran (2014): *Balkanski trougao (I-II deo)*, Zavod za udžbenike, Beograd
15. Jeffries, Ian (2003): *The Former Yugoslavia at the Turn of the Twenty-First Century: A Guide to the Economies in Transition*, London: Routledge
16. Jovanović, Miroslav (2012), *Srbi i Rusi 12-21. vek (istorija odnosa)*, Bookbridge, Beograd
17. Калинова, Евгения (2010): Балканската политика на България – предизвикателствата од Запад и од Југ (1944-1989) у: *Исследвания по историја на социјализмот во България*, Фондација „Фридрих Еберт“, София
18. Katsikas, Stefanos (2010): *Accession into the Euro-Atlantic Institutions. Effects on Bulgaria's Balkan Policy(ies)*, in: *Bulgaria and Europe: Shifting Identities*, London : Anthem Press.

19. Katsikas, Stefanos (2011): *Negotiating Diplomacy in the New Europe: Foreign Policy in Post-communist Bulgaria*, I.B. Taurus – London, New York
20. Lopandić, Duško, Kronja, Jasminka (2010): *Regionalne inicijative i multilateralna saradnja na Balkanu*, Evropski pokret Srbija, Beograd
21. Marolov, Dejan (2013): *Republic of Macedonia Foreign Policy : Diplomacy in the Middle of the Balkans*, Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing. 2013
22. Marolov, Dejan (2015): The relations between Macedonia and Serbia in: *Romanian Journal of History and International Studies*, 2 (1).
23. Milosavljević, Slavko (1997): *Dijalektika razvoja makedonske nacionalne svesti*, Službeni list SRJ
24. Мирчев, Димитар (2006): *Македонската надворешна политика*, Аз-Буки, Скопје
25. Митев, Оливер (2015): *Создавање на независна Република Македонија*, Универзитет „Гоце Делчев“ – Правен факултет, Штип
26. Николова, Таня (2012): *Речник на политическите партии в България (1989-2009)*, Парадигма, София
27. Petranović, Branko (1990): *Istorija Jugoslavije (1918-1988)*, knjiga III, Nolit, Beograd
28. Philips, John (2004): *Macedonia: Warlords and Rebels in the Balkans*, I.B.Tauris & Co Ltd, London
29. Проданов, Васил; Тодоров, Антоний; Аврамов, Йосиф; Иванова, Ваня (2009): *Българският парламент и преходът*, Сиела, София

V. Текстови у штампаним и електронским медијима

1. Не разбираме зашто се вклучвате в агресията, Дума, 23.04.1999
2. Отношенијата меѓу Бугарија и Македонија след потпишането на Сјвмесната декларација на 22 февруари 1999,
http://www.omda.bg/public/bulg/news/archcoment/Bulg_Mac.htm
3. Подела живог меса, <https://www.slobodnaevropa.org/a/1045336.html>

MACEDONIA IN REGIONAL POLICIES OF THE FEDERAL REPUBLIC OF YUGOSLAVIA AND BULGARIA THE NINETY YEARS OF THE 20th CENTURY

Summary: The paper deals with the relations between the Federal Republic of Yugoslavia and Bulgaria towards Macedonia after the declaration of its independence in 1991. The introductory part presents the chronology of Yugoslav-Bulgarian relations regarding the Macedonian issue in the era of socialism. The creation of the independent Republic of Macedonia to its international recognition (1991-1993) has greatly influenced the new regional positioning of all the surrounding states, where there was a great deal of coordination between the Yugoslav and Greek foreign policies. On the other hand, Bulgaria was the first country to recognize Macedonia's independence due to diplomatic, identity and security reasons, given the threat of spreading a warfare to its borders. Based on the paper, Macedonian foreign affairs were often under the influence of external and internal factors. Also, the analysis underlines the dissatisfaction of the official circles in Belgrade and Sofia due to the inability of influencing the Macedonian state summit in connection with the dissolution of the SFRY and the national and linguistic identity issues raised by Bulgaria.

Key words: Macedonia, Bulgaria, FRY, Milosevic, Gligorov, regional policy